

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
СУМСЬКА ФІЛІЯ

Кафедра гуманітарних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ
з навчальної дисципліни «Соціологія»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
262 Правоохоронна діяльність (поліцейські)
за темою 5 – «Соціальна структура суспільства»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 14.08.2024 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 08.07.2024 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 13.08.2024 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії
Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від
27.06.2024 № 22)

Розробник:

Доцент кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, кандидат філософських наук
Тетяна ПОНОМАРЕНКО

Рецензенти:

1. Доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент
Олена МАРКОВА
2. Доцент кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики
навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка, кандидат філософських наук, доцент
Ігор СНЕГІРЬОВ

План лекції

1. Соціальна структура суспільства та її основні компоненти.
2. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність.
3. Сім'я як соціальний інститут та мала соціальна група. Структура та функції сім'ї.

Рекомендована література:

Основна

1. Горлач М., Кремень А., Волович В. Соціологія : підручник. Київ : ЦНЛ, 2019. 808 с. <https://www.yakaboo.ua/sociologija-1268134.html>
2. Горпинич О. В., Клименко О. Ю., Москаленко Л. М., Труш М. С., Ятченко В. Ф. Соціологія : навчальний посібник. Київ : ДУТ, 2019. 235 с. URL: https://dut.edu.ua/uploads/1_1868_64391381.pdf
3. Загальна соціологія : конспект лекцій / А. Ф. Аблов. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 130 с. URL: <https://cutt.ly/ewjKdj9R>
4. Пономаренко Т. Соціологія. Курс лекцій : навч. посіб. / МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ, Сум. філ. Суми : ФОП Цьома С.П., 2024. 303 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/21564>
5. Титаренко О.О. Соціологія : навчальний посібник. Київ : Дакор, 2020. 210 с. URL: <https://cutt.ly/GwjKgKkf>

Додаткова

1. Берьозкіна К. В. Сімейні конфлікти та стабільність сім'ї: точка зору соціології. *Питання сучасної науки і права* : матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (26 квітня 2024 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми : СФ ХНУВС, 2024. С. 17–19. URL: https://sumy.univd.edu.ua/files/conference/questions_science_pravo_2024_zbimik.pdf
2. Богданець Б. Р. Особливості розвитку молоді сім'ї: соціально-філософський аспект. *Питання сучасної науки і права* : матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (26 квітня 2024 року, м. Суми) / Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. Суми : СФ ХНУВС, 2024. С. 20–22. URL: https://sumy.univd.edu.ua/files/conference/questions_science_pravo_2024_zbimik.pdf
3. Глобальні та локальні кризи: переосмислюючи українське суспільство : матеріали Міжнародних соціологічних читань пам'яті Н. В. Паніної / За наук. ред. Є. І. Головахи, О. Г. Стегнія, О. О. Максименко. Київ : Інститут соціології НАН України, 2021. 170 с. URL: <https://cutt.ly/WedV8mmu>
4. Малиш Л. Нерівність у різних країнах: динаміка станів та сприйняття з боку населення за 20 років. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2024. № 1. С. 63–79. URL: <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2024-1/6.pdf>
5. Пономаренко Т. О., Івах М. В. Молода сім'я в Україні: тенденції та виклики (філософський аналіз). *World trends, realities and accompanying*

problems of development : Proceedings of the 14th International scientific and practical conference (Copenhagen, Denmark, December 19–22, 2023). Copenhagen, Denmark : International Science Group, 2023. P. 295–298. URL: <https://cutt.ly/yesrdqmy>

6. Савчинський Р. Проект аналітичної соціології, або У пошуках відповіді на питання «чому»? *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2018. № 1. С. 46–64. URL: <http://i-soc.com.ua/ua/edition/journal/>

7. Симончук О. Соціальна структура українського суспільства під впливом повномасштабної війни: концептуальні та емпіричні пошуки. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2024. № 1. С. 26–62. URL: <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2024-1/5.pdf>

8. Черниш Н. Соціологія сьогодні: тенденції та перспективи розвитку. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 4. С. 5–21. URL: <http://i-soc.com.ua/ua/edition/journal/>

9. Шевченко З. В. Становлення методологічного підходу до соціальної ідентичності у феноменологічній соціології. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2019. Вип. 5–6. С. 50–65. URL: <http://multiversum.com.ua/index.php/journal>

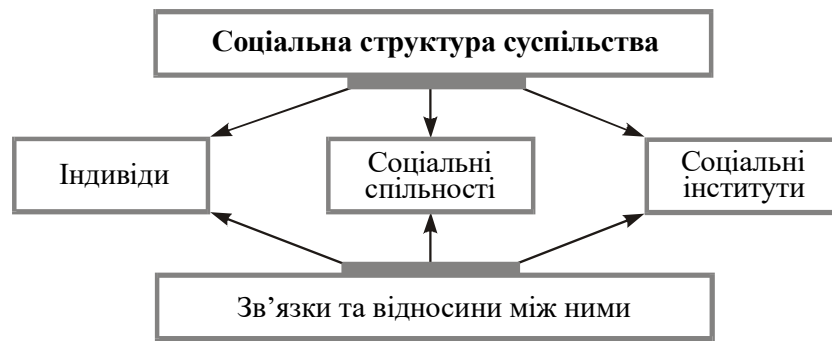
Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Інститут соціології НАН України. URL: <https://i-soc.com.ua/>
2. Інститут демографії і соціальних досліджень імені В. М. Птухи НАН України. URL: <http://www.idss.org.ua>
3. Інституційний репозитарій Харківського національного університету внутрішніх справ. Соціологія. Соціальна робота. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/98>
4. Науковий журнал «Соціологія: теорія, методи, маркетинг» (архів номерів). URL: <https://stmm.in.ua/archive/>
5. Соціальні виміри суспільства (збірники наукових праць). URL: <https://i-soc.com.ua/ua/edition/socialni-vimiri-suspilstva/>
6. Публікації Інституту соціології НАН України. URL: <https://i-soc.com.ua/ua/edition/publications>

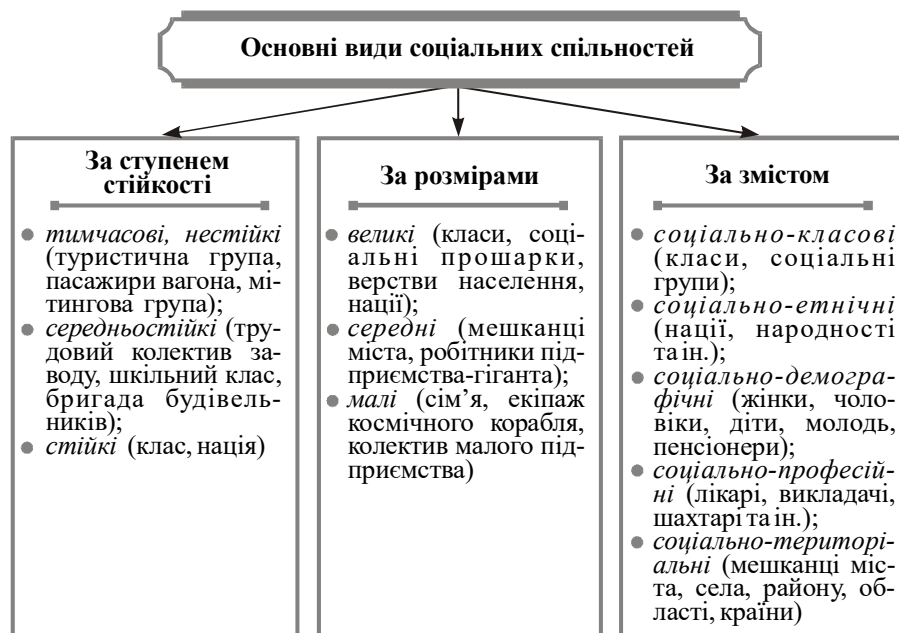
Текст лекції

1. Соціальна структура суспільства та її основні компоненти

Суспільство як соціальна система характеризується різноманітними, багатогранними людськими відносинами та певним внутрішнім устроєм. Соціальна структура суспільства – це сукупність його елементів (індивідів, соціальних спільностей та інститутів), взаємозв'язок між ними.

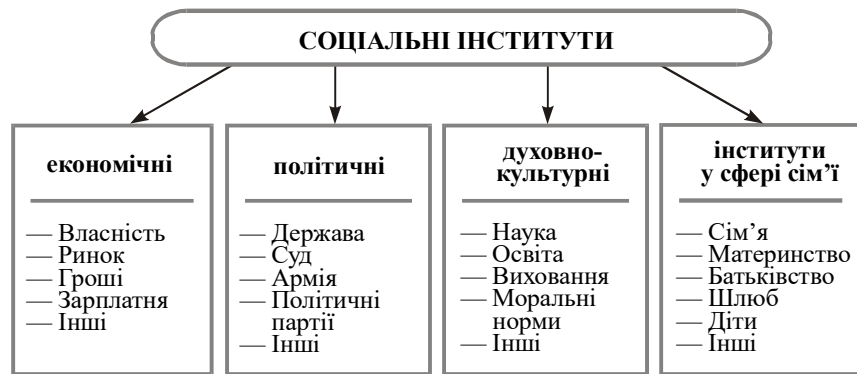

Соціальні спільності – це групи людей, об'єднаних якими-небудь спільними ознаками, спільними інтересами, цінностями, спільними справами, спільною діяльністю тощо. Існують певні види соціальних спільностей, що характеризуються кількісними та якісними особливостями.

Соціальні спільності можуть бути формальними, тобто організаційно закріпленими правовим актом, або неформальними, тобто такими, які виникають та функціонують самоорганізовано, спонтанно.

Важливим елементом соціальної структури суспільства виступають *соціальні інститути* як історично сформовані, стійкі, формальні та неформальні правила, норми, настанови, що регулюють різноманітні сфери людської діяльності та організовують людей у систему ролей та статусів, які утворюють соціальну систему. Взаємозв'язки та взаємодії елементів соціальної структури організовуються та регулюються якраз соціальними інститутами. Існує чотири основні групи соціальних інститутів, кожна з яких, як і кожен соціальний інститут, виконує свої функції.

Соціальні інститути не існують ізольовано один від одного, вони тісно взаємопов'язані змістовно та функціонально, наприклад, соціально-політичний інститут *держави* діє не тільки у «своїй» політичній сфері, а й в усіх інших царинах суспільства: регулює економічну, господарсько-виробничу діяльність, забезпечує духовно-культурний розвиток, регулює сімейні стосунки тощо. А інститут сім'ї (як основна первинна соціальна спільність суспільства) існує та функціонує на перехрещенні всіх інших соціальних інститутів (власності, зарплатні, армії, освіти, виховання та ін.).

В аналізі соціальної структури суспільства та її елементів використовують два основних підходи: *класовий* та *стратифікаційний*.

Класовий підхід забезпечує всебічний аналіз в основному соціальних класів, як найстійкіших форм соціальних спільностей, причому серед головних характеристик класів виокремлюються та піддаються аналізу лише три:

- Ставлення до власності на засоби виробництва.
- Участь у розподілі матеріальних та культурних благ.
- Місце і роль в організації та управлінні суспільством.

Найбільш детальний аналіз соціальних класів здійснив К. Маркс ще в середині XIX століття. Він всебічно проаналізував становище в суспільстві кожного окремого класу, показав складну схему суспільних відносин; перехідних ступенів від одного класу до іншого. Але практично К. Маркс виокремив тільки два основних соціальних класи: *клас капіталістів* (буржуазії), який володіє засобами виробництва, організує його та управляє ним, привласнюючи результати чужої праці, і *клас пролетарів*, який, не володіючи власністю на засоби виробництва та будучи змушений продавати свою здатність працювати капіталістам, пригноблюється ними. Вихід з такого несправедливого становища К. Маркс вбачав тільки в соціалістичній революції, яка єдино здатна зруйнувати диктатуру буржуазії та утвердити диктатуру пролетаріату. Тому він абсолютизував класову боротьбу, насильство та диктатуру певного класу, насамперед – пролетаріату. В цьому – його категорична помилка.

Не можна, однак, ігнорувати класовий підхід при аналізі соціальної структури суспільства, оскільки, по-перше, у класових теоріях містяться фундаментальні наукові положення, а по-друге, соціально-класова структура як сукупність соціальних класів, певних їхніх зв'язків та відносин становить основу всіх елементів та відносин соціальної структури суспільства. *Соціальні класи* – це великі соціальні спільності людей, які розрізняються за їхнім місцем в

історично зумовленій системі суспільного виробництва, за їхнім відношенням до засобів праці, за їхньою роллю в суспільній організації праці, а отже, за способами одержання та розмірами тієї частки суспільного багатства, яку вони мають.

2. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність

Реально соціальна структура суспільства складається не тільки з класів, а й з великої кількості соціальних спільностей націй: верств, соціальних груп, прошарків, каст та ін.

Соціологи, аналізуючи нерівність, говорять про існування *соціальної стратифікації*, під якою розуміють структурування нерівностей між різними соціальними спільностями, верствами, прошарками та групами людей. Засновниками сучасної теорії соціальної стратифікації були *М. Вебер, П. Сорокін та інші* соціологи початку ХХ століття.

Термін «стратифікація» походить від латинського слова «strata» – верства, стратифікація, нашарування, напластування груп, що мають різний доступ до соціальних благ залежно від свого місця у соціальній ієрархії.

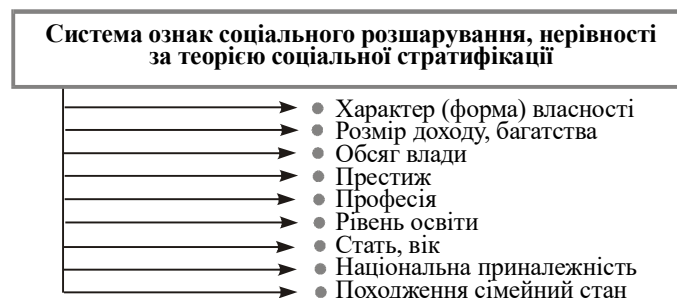
Кожне суспільство має свою систему соціальної стратифікації. Існують два її різновиди: *закрита, жорстка і відкрита стратифікації*. Закрита стратифікація передбачає досить жорсткі межі страт, заборони переходу з однієї страти в іншу. Прикладом такої стратифікації є кастовий лад в Індії, касты в країнах Африки. Кастовий лад не типовий для сучасного суспільства. Відкрита класова стратифікація не знає формальних обмежень переходу з однієї страти в іншу, заборони змішаних шлюбів, заборони на заняття тією чи іншою професією і т. ін.

З розвитком сучасного суспільства зростає соціальна мобільність, тобто активізується перехід із одних страт в інші. Що ж є основою для виділення соціальних страт суспільства? У соціології існують різні методологічні підходи до вирішення питань про суть, витоки і перспективи розвитку соціальної стратифікації (див. табл.). Функціональний підхід (представники Т. Парсонс, К. Девіс, У. Мур) розглядає стратифікацію як необхідне, неминуче та універсальне явище, пов'язане з природною різноманітністю функцій, соціальних ролей. Суспільству необхідні лікарі, юристи, інженери, управлінці та дрібні службовці, водії міського транспорту й дворники тощо. Ієрархія функцій визначає ієрархію соціальних груп. Винагорода здійснюється у відповідності з роллю, тому є справедливою. Стратифікація забезпечує оптимальне функціонування суспільства.

Методологічні підходи до аналізу соціальної стратифікації

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД	КОНФЛІКТНИЙ ПІДХІД	ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПІДХІД
1. Стратифікація природна, необхідна, неминуча, бо пов'язана з багатоманітністю потреб, функцій і соціальних ролей.	1. Стратифікація не необхідна, але й не неминуча. Вона виникає з конфлікту груп.	1. Стратифікація не завжди є необхідною і корисною. Вона з'являється не лише в силу природних потреб, але й на основі конфлікту, що виникає у результаті розподілу додаткового продукту.
2. Винагорода здійснюється у відповідності з роллю і тому справедлива.	2. Стратифікація несправедлива. Її визначають інтереси можновладців.	2. Винагорода може бути справедливою і несправедливою.
3. Стратифікація забезпечує оптимальне функціонування суспільства.	3. Стратифікація утруднює нормальне функціонування суспільства.	3. Стратифікація може сприяти, а може утруднювати розвиток.

Пізніше теорію соціальної стратифікації, зокрема *теорію соціального статусу*, розвинули англійський соціолог Генрі Дейм, американські соціологи *Роберт Лінтон*, *Рольф Тернер* та інші. Соціальна стратифікація (від лат. *stratum* – прошарок) – це поняття, що визначає, по-перше, структуру (розшарування) суспільства, по-друге, систему ознак соціального розшарування, тобто нерівності.

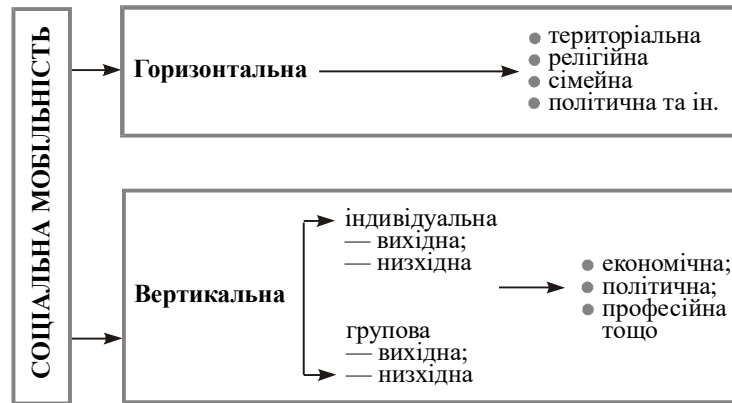

Теорія соціальної стратифікації не ігнорує класовий підхід, навпаки, дає можливість більш чітко з'ясувати зміст і саму суть поняття класу, що відображає економічні відмінності між людьми. Але теорія соціальної стратифікації значно розширює характеристики місця, ролі, статусу та можливостей кожної соціальної групи, навіть індивіда, пояснюючи поняття статусу залежно від престижу індивіда в суспільстві.

Просування індивіда на позиції з більш високим престижем, прибутком та владою залежить від його соціальної мобільності, поняття якої було введено соціологом **П. Сорокіним**, а потім широко застосовувалось у працях інших

дослідників.

Соціальна мобільність – це переміщення людей у суспільстві з одних соціальних верств, прошарків в інші, а також просування їх на позиції з вищим або нижчим, залежно від їхніх власних якостей та соціальних умов, статусом. Засновник теорії соціальної мобільності П. Сорокін виділяє два типи соціальної мобільності – горизонтальну та вертикальну.

Горизонтальна мобільність – це переміщення індивіда або соціальної групи від однієї соціальної позиції до іншої, що лежать на такому самому рівні, тобто без зміни соціального статусу.

Вертикальна мобільність – це сукупність взаємодій, що сприяє переходу індивіда або соціальної групи з однієї соціальної верстви, соціального статусу на більш високий, або більш низький рівень.

Таким чином, теорія соціальної стратифікації забезпечує всебічний аналіз соціальної структури, всіх її елементів, починаючи з індивіда й закінчуючи великими соціальними групами.

3. Сім'я як соціальний інститут та мала соціальна група. Структура та функції сім'ї

Соціологія сім'ї – це спеціальна соціологічна теорія, галузь соціології, яка вивчає формування, розвиток і функціонування сім'ї, шлюбно-сімейних відносин у конкретних культурних та соціально-економічних умовах. Найважливішими об'єктами вивчення соціології сім'ї є шлюб і сім'я.

Соціологія сім'ї та шлюбу вивчає досить широке і різноманітне коло питань:

- типи соціальних, відносин, характерні для сім'ї;
- фактори, що визначають чисельність і структуру сімейної спільності;
- зв'язок сім'ї з іншими соціальними спільностями та сферами соціального життя;
- суспільні функції сім'ї, її структуру та особливості як соціального інституту, психологічної групи;
- мотивацію шлюбів і розлучень, а також соціальні та психологічні фактори, які сприяють плануванню сімейного життя, виникненню та подоланню внутрішньо-сімейних конфліктів;
- інтеграцію та дезінтеграцію сім'ї;

- історичні типи та форми шлюбно-сімейних відносин, тенденції та перспективи їх розвитку;

- умови життя сім'ї та ін.

Шлюб – це соціальна форма відносин між чоловіком і жінкою, яка історично змінюється. Через шлюб суспільство впорядковує і санкціонує їх статеве життя, встановлює подружні і батьківські права й обов'язки. При оформленні шлюбу практикується укладання шлюбного контракту. За процедурою шлюбної церемонії шлюби поділяються на громадський і церковний. На фоні загального зростання соціальної напруги у нас поширюються такі феномени шлюбно-сімейних відносин, як фіктивний шлюб, фіктивне розлучення, конкубінат та ін.

Залежно від форми шлюбу виділяють: моногамію і полігамію, яка, у свою чергу, існує у формі полігнії (шлюб між одним чоловіком і кількома жінками), або поліандрії (шлюб однієї жінки з кількома чоловіками). Крім того, відрізняють шлюби ендогамні (укладаються в межах власної, але більш широкої спільності) і екзогамні (в силу необхідності вимушені укласти шлюб з партнером, який належить до інших груп).

Сім'я є більш складною системою відносин, ніж шлюб, оскільки вона, як правило, об'єднує не тільки подружжя, але й їх дітей, а також інших родичів та близьких. Крім того, сім'я виступає як соціальна клітина суспільства, є дуже близькою до «оригіналу» моделі всього суспільства, в якому вона функціонує.

У зв'язку з тим, що сім'я, як зазначалось, є об'єктом вивчення різноманітних наук, у літературі існують різні її визначення. Не претендуючи на абсолютну точність і вичерпну достатність, за основу можна прийняти визначення, за яким сім'я – це суспільний інститут (з точки зору суспільного санкціонування шлюбно-сімейних відносин) і водночас мала соціальна група, що має історично означену організацію, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю, соціальна необхідність якої зумовлена потребою суспільства у фізичному та духовному відтворенні населення.

Основними соціологічними підходами до дослідження сім'ї є вивчення її як соціальний інститут і як малу соціальну групу. Ці підходи з'являються у специфічному баченні предмета дослідження і виборі понять.

Сім'ю як соціальний інститут ми аналізуємо тоді, коли особливо важливо з'ясувати, наскільки спосіб життя сім'ї, її функціонування в певних межах відповідають чи не відповідають тим чи іншим сучасним потребам суспільства. Модель соціального інституту дуже важлива для прогнозування майбутніх змін сім'ї.

При розгляді сім'ї як *соціального інституту* вивчаються:

- суспільна свідомість у сфері шлюбно-сімейних відносин, узагальненні характеристики сімейної поведінки груп населення в різних економічних і культурних умовах, вплив суспільних потреб та характер відносин та спосіб життя сім'ї;

- причини та наслідки недостатньо високої ефективності функціонування інституту сім'ї в тих чи інших умовах;

- соціальний механізм зміцнення сімейних норм і цінностей;
- ефективність реалізації інститутом сім'ї своїх основних функцій в різних ідеологічних, політичних, соціально-економічних і культурних умовах;
- співвідношення зразкових сімейних норм і цінностей, а також реальної поведінки членів сім'ї тощо.

При аналізі сім'ї як *малої соціальної групи* доцільно виділяти три основних типи характеристик:

- Характеристики групи в цілому: цілі та завдання сімейної групи, склад і структура сім'ї, соціально-демографічний склад сім'ї, групова згуртованість, групова діяльність і характер групової взаємодії сімейної групи, структура влади, комунікації в сім'ї тощо.

- Характеристики зв'язків і відносин сімейної групи з більш широкими суспільними системами в межах соціальної структури суспільства. Тут насамперед слід виділити функції сім'ї щодо суспільства.

- Цілі, завдання і функції стосовно до індивіда, групова регуляція поведінки та взаємодії індивідів у сім'ї, груповий контроль, групові санкції тощо, сімейні цінності, норми та зразки поведінки, включення індивіда в сім'ю, його задоволеність перебуванням у сім'ї, її функціональними вимогами та ін.

Щодо типів сім'ї, то найбільш поширеною є проста, або нуклеарна сім'я (від лат. *nucleus* – ядро). Вперше така назва вжита в 1949 р. американським соціологом Ж. П. Мурдоком. Така сім'я складається з подружжя та дітей, які не перебувають у шлюбі. При одруженні дітей утворюється інший тип сім'ї – розширена або складна сім'я. Вона включає три і більше поколінь або дві і більше нуклеарних сімей, які проживають разом і ведуть спільне господарство. Залежно від наявності в сім'ї батьків виділяють повну сім'ю (коли є обидва члени подружжя) і неповну, де один із батьків відсутній. Отже, тип сім'ї визначається станом родинних зв'язків.

Досліджуючи шлюбно-сімейні відносини, соціологія сім'ї використовує такі категорії: умови та спосіб життя, структура сім'ї її функції, спосіб мислення (сімейна ідеологія), етапи життєвого циклу сім'ї.

Умови життя сім'ї – це сукупність факторів макросередовища (загальні соціальні умови) і мікросередовища (найближче соціальне оточення).

Фактори мікросередовища впливають на умови життєдіяльності сім'ї у межах її домогосподарства. Тип останнього визначається через такі характеристики: склад і родинна (кревна) структура сім'ї; характеристика помешкання (розмір площі, кількість кімнат, наявність побутових зручностей тощо); предмети побутового та культурного призначення, присадибної ділянки.

Під **структурою сім'ї** розуміється сукупність відносин між її членами, включаючи, крім родинних, систему духовних, моральних відносин, у тому числі відносин влади, авторитету та ін. Виділяють так звану авторитарну структуру і у зв'язку з цим авторитарні сім'ї, які характеризуються жорстким підкоренням дружини – чоловікові, а дітей – батькам. Демократичні сім'ї засновані на розподілі ролей згідно не з традиціями, а з особистісними якостями і здібностями подружжя, на рівній участі кожного з них у прийнятті рішень, добровільному

розподілі обов'язків у вихованні дітей тощо. Важливу роль у сучасних сімейно-шлюбних відносинах відіграють правові відносини, які регламентують закріплені в юридичних нормах взаємні права й обов'язки подружжя, батьків і дітей один до одного.

Важливим зрізом структури сім'ї є структура комунікації, при вивченні якої найбільш вагомим вважається встановлення міжособистісних каналів комунікації і характеру їх функціонування. Структура комунікації суттєво впливає на всі сторони функціонування сім'ї, оскільки характер питань, що обговорюються, культура та інтенсивність духовного спілкування між подружжям як на стадії формування сім'ї, так і на більш пізніх етапах сімейно-шлюбних відносин багато в чому впливають на згуртованість сімейної групи і задоволеність шлюбом, а адекватна структура комунікацій між батьками і дітьми є важливою передумовою успішного виконання сім'єю її виховних функцій.

Існує також рольова структура сім'ї. Вона пов'язана з виконанням кожним членом сім'ї певних ролей, а також із системою їх рольових сподівань. Така структура характеризує систему взаємодій і відносин членів сім'ї відповідно до традицій та звичаїв, що існують у суспільстві в цілому, найближчому соціальному оточенні і закріплених в особистісному досвіді членів сім'ї.

Можна виділити чотири основні ролі індивіда – члена сім'ї: щодо суспільства в цілому (роль члена суспільства), виробничої діяльності індивіда (роль виробника), за його неформальними контактами з друзями, знайомими, сусідами (роль товариша) і з родичами (сімейна роль). У вивченні сімейно-шлюбних відносин доцільно конкретизувати роль членів сім'ї і розглядати їх зв'язок з іншими, позасімейними ролями.

Сім'я проходить ряд етапів, послідовність яких складається у сімейний, або життєвий цикл сім'ї. Виділяється різна кількість фаз цього циклу: утворення сім'ї – вступ у перший шлюб; початок дітонародження – народження першої дитини; завершення дітонародження – народження останньої дитини; «порожнє гніздо» – вступ у шлюб і виділення із сім'ї останньої дитини; припинення існування сім'ї – смерть одного із подружжя.

Як у вітчизняній, так і в зарубіжній соціологічній літературі відсутня єдина типологія функцій сім'ї. Залежно від сфер життєдіяльності можна виділити основні суспільні та індивідуальні функції сучасної сім'ї.

Суспільні та індивідуальні функції сім'ї

Сфера сімейної діяльності	Суспільні функції	Індивідуальні функції
<i>Репродуктивна</i>	Біологічне відтворення	Прагнення мати дітей
<i>Виховна</i>	Соціалізація молодого покоління. Підтримка культурної безперервності суспільства	Задоволення потреби в батьківстві, контактах з дітьми, їх виховання, самореалізації в дітях
<i>Господарсько-побутова</i>	Підтримка фізичного здоров'я членів суспільства, догляд за дітьми	Одержання господарсько-побутових послуг одним членом сім'ї від інших

<i>Економічна</i>	Економічна підтримка неповнолітніх і непрацездатних членів	Одержання матеріальних засобів одними членами сім'ї від інших (у випадку непрацездатності або в обмін за послуги)
<i>Сфера первісного соціального контролю</i>	Моральна регламентація поведінки членів сім'ї в різних сферах життєдіяльності, а також відповідальність і зобов'язання у відносинах між подружжям, батьками і дітьми, представниками старшого і середнього поколінь	Формування і підтримка правових і моральних санкцій за негативну поведінку і порушення моральних норм взаємовідносин між членами сім'ї
<i>Сфера духовного спілкування</i>	Розвиток особистості членів сім'ї	Духовне взаємозбагачення членів сім'ї. Зміцнення дружніх основ шлюбного союзу
<i>Соціально-статусна</i>	Надання певного соціального статусу членам сім'ї. Відтворення соціальної структури	Задоволення потреб у соціальному просуванні
<i>Дозвільна</i>	Організація раціонального дозвілля. Соціальний контроль у сфері дозвілля	Задоволення потреб у сумісному проведенні дозвілля, взаємозбагачення дозвільних інтересів
<i>Емоційна</i>	Емоційна стабілізація індивідів та їх психологічна терапія	Одержання індивідами психічного захисту, емоційна підтримка в сім'ї. Задоволення потреб у особистісному щасті і любові
<i>Сексуальна</i>	Сексуальний контроль	Задоволення сексуальних потреб